

Afb. 1. Bronzen rituele drievoet (ding) met twee oren en zes vertikale ribben versierd met taotie-maskers en kui-draaken. Inscriptie aan de binnenzijde. h. 19 cm.

China, Westelijke Zhou-periode, 11de-10de eeuw v. Chr.
inv.nr. ~~AK-RAR-1993-1~~ AK-RAR-4

Pauline Lunsingh Scheurleer

Archaïsche Chinese rituele vaten met een Nederlandse herkomst

In de afgelopen jaren konden voor de afdeling Aziatische Kunst vier archaïsche Chinese bronzen vaten worden aangekocht (afb. 1-4). Dit soort bronzen vaten werd gebruikt in rituele banketten waarmee de overleden voorouders werden vereerd. Zo verzekerden afstammelingen zich van de voorspraak van hun voorouders bij de goden voor hun welzijn op aarde. Vooral de heersende klasse voerde deze rituelen uit. Er waren vaste series van verschillende typen vaatwerk; alle voor het bewaren en opdienen van voedsel en wijn. Behalve voor gebruik op altaren werden ze ook met de overledenen meegegeven in het graf. Aan het formaat en de meer of minder ingenieuze bewerking kan de hiërarchische positie van de begravenen worden afgelezen. De hier besproken vaten zijn vermoedelijk afkomstig uit graven van edellieden.

Deze vier vaten werden in de jaren '20 en '30 verzameld door de heer W. van der Mandele (Haarlem 1883-1951 Bloemendaal). Belangstelling voor de archaïsche Chinese kunst ontstond in het Westen toen aan het eind van de 19de eeuw Europeanen en Amerikanen door China werden gevraagd om de infrastructuur van dit land te helpen verbeteren. Bij graafwerk voor spoorlijnen en bruggen stootte men op eeuwenoude graven waarin de oorspronkelijke grafgiften van ritueel vaatwerk in brons en menselijke entourage in ceramiek nog aanwezig waren. Archaïsch brons uit China werd in het Westen een

begerenswaardig verzamelobject en wordt sindsdien als een van de belangrijkste vormen van Aziatische kunst beschouwd.

Van der Mandele was een vooraanstaand verzamelaar op dit gebied. Hij zou veel meer dan deze vier bronzen bijeenbrengen, en hij verzamelde ook andere kunstvormen, zoals Nederlandse schilderkunst en Japans lakwerk. De meeste aankopen deed hij in het buitenland. De kennis over deze Chinese voorwerpen stond nog in de kinderschoenen. Dat de vormen en de siermotieven belangrijk waren werd snel duidelijk, maar ook aan het uiterlijk van het brons, dat door eeuwenlang verblijf in de aarde vaak een bijzondere corrosie had ontwikkeld, werd grote waarde gehecht. Elk stuk dat naar het Westen kwam werd als het ware onder een vergrootglas gelegd. Zo kon bijvoorbeeld het oppervlak van Van der Mandeles driehoek (afb. 1) als volgt worden beschreven: *De patina van de buitenzijde van den Ting [ding] der Nederlandse collectie bestaat uit allerlei loodkleurige, zwarte, zeegroene, malachiet-groene, groenbruine, bruinpaarsche, pastelblauwe en mosgroene nuances; het grootste gedeelte der oppervlakte is glanzend. De patina der binnenzijde is daarentegen mat: loodkleurig, zwart, zeegroen en roodbruin.*¹ Van der Mandeles verzamelactiviteiten werden op de voet gevolgd door Herman Visser, conservator van de verzameling van de Vereniging Van Vrienden der Aziatische Kunst, toen gevestigd in het Stedelijk Museum te Amsterdam.

Afb. 2. Bronzen ritueel wijvat met deksel (you) versierd met een sierband met taotie-maskers op de voet, hals en deksel en voorzien van een hengsel met een

gehoornde monsterkop aan beide uiteinden. H. 37,5 cm. China, Westelijke Zhou-periode, 11de-10de eeuw v. Chr., inv.nr. AK-RAK 1993-2.

Afb. 3. Bronzen ritueel wijnvat met deksel (you), versierd met drie banden van symmetrische dierpatronen, een om het lichaam, een om de deksel en een op het hengel en met een decor op het oppervlak van de

bovenzijde van de dekselknop, voorzien van een hengel met een hertekop aan beide uiteinden. H. 24,5 cm. China, Westelijke Zhou, 11de-10de eeuw v. Chr. inv.nr. AK-RAK 1996-4.

Visser publiceerde over Aziatische kunstvoorwerpen die hij belangrijk vond voor het verspreiden van de kennis van Aziatische kunst, in het *Bulletin van de Vereniging*.² Deze Vereniging streefde ernaar door publicaties, lezingen en andere activiteiten de ware Aziatische kunst vooral in Nederland onder de aandacht te brengen. Het zal dan ook niet verbazen dat Van der Mandele een sterke band met de Vereniging had; hij was vanaf 1924 bestuurslid en van 1946 tot zijn overlijden in 1951 voorzitter. Contacten van deze Vereniging met gelijkgestemden in het buitenland waren hecht; zo ook de betrokkenheid bij de vernieuwende internationale tentoonstellingen over aspecten van

Aziatische kunst. In 1925 organiseerde de Vereniging een tentoonstelling over Chinese kunst, waarschijnlijk de allereerste van deze soort. Afgezien van stukken uit bezit van bestuursleden kwam het grootste aantal bruiklenen uit het buitenland, van nu beroemde verzamelaars van wie de collecties inmiddels in musea terecht zijn gekomen. Op de tentoonstelling van Chinese kunst in Berlijn in 1929 was Van der Mandeles wijnbeker (afb. 4) al aanwezig, maar nog bezit van de Berlijnse kunsthandelaar E. Worch.³ Hij wisselde tijdig genoeg van eigenaar⁴ om als Van der Mandeles eigendom op de grote tentoonstelling in Londen opgenomen te worden, samen met zijn drievoet en hoge

Afb. 4. Bronzen rituele wijnbeker met deksel (zhi), versierd met op het lichaam drie banden van paren naar elkaar toegewende gepluimde vogels en één op de deksel

wijnvat.⁵ Toen de Vereniging kort daarna een dergelijke tentoonstelling in Nederland organiseerde, waren daar van Van der Mandele uiteraard ook Chinese bronzen vaten bij, namelijk de wijnbeker en het lage wijnvat.⁶ Ook op de tentoonstelling over oude wereldculturen, ter gelegenheid van het regeringsjubileum van koningin Wilhelmina, pronkten alle vier zijn bronzen bij de 'Chineesche Oudheden'.

Na de Tweede Wereldoorlog, in 1952, werd de verzameling van de Vereniging in de Zuidvleugel van het Rijksmuseum ondergebracht. Hierdoor werd het mogelijk om in 1954 de grote, uit drie delen bestaande tentoonstelling *Oosterse Schatten* te organiseren, die niet alleen in het zojuist in de Zuidvleugel gevestigde Museum van Aziatische Kunst werd gehouden, maar ook in het Rijksprentenkabinet en bovendien nog in de ruimte voor tijdelijke tentoonstellingen in het hart van het gebouw. Ook nu, na Van der Mandels dood, waren zijn stukken hierbij.⁸

die het voorwerp bijna geheel bedekken. H. 17,5 cm. China, eind Shang-periode, 14de-11de eeuw v. Chr. (inv. nr. AK-RAK 1997-2).

Zijn echtgenote had van harte meegedaan aan het verzamelen en was nu de enige trotse eigenaar. Tot op hoge leeftijd - ze stierf in 1988, 92 jaar oud - had ze de bronzen in een speciale kast zo opgesteld, dat ze er elk dag van kon genieten. Ook na haar overlijden zijn de stukken in de familie gebleven. Nu, bijna een halve eeuw na de tentoonstelling *Oosterse schatten*, heeft de kennis van dit gebied een revolutionaire ontwikkeling doorgemaakt. In China zelf, waar al vanaf de Song-periode (960-1279) belangstelling voor de eigen antiquiteiten bestaat, heeft men niet stilgezeten. Op grote schaal worden er wetenschappelijke opgravingen gedaan, waarover in Chinese tijdschriften gerapporteerd wordt. Met regelmatige tussenpozen wordt de Westerse wereld wellwillend van de resultaten op de hoogte gesteld door middel van reizende tentoonstellingen. Ook het Rijksmuseum viel deze eer te beurt. Een van de eerste van dergelijke tentoonstellingen: *Opgegraven Schatten uit de Volksrepubliek China* werd hier eind 1974-begin 1975 gehouden. Het spectaculaire aardewerken leger met zijn levensgrote soldaten dat aan de eerste keizer van China, Qin Shi Huangdi (221-207 v. Chr.), in het graf werd meegegeven, is al veelvuldig in het echt en in replica over de wereld uitgezonden. Kortgeleden was er, onder andere in het British Museum, wederom zo'n tentoonstelling met spectaculaire vondsten van meer dan een meter hoge bronzen vaten en zelfs een reusachtige bronzen menselijke figuur van ruim twee meter.⁹ Het zal duidelijk zijn geworden dat voor een juiste beschrijving van Van der Mandeles bronzen niet alleen een vakman in Chinese kunst nodig is, maar ook een specialist in de Chinese bronstijd. Het staat echter buiten kijf dat de stukken uit de collectie Van der Mandele 'uitstekende stalen van de Chinese bronskunst zijn', zoals Herman Visser het uitgedrukt zou hebben. Bovendien is en blijft een belangrijk aspect van deze bronzen dat ze het tastbare bewijs zijn van de nieuwe belangstelling voor dit onderdeel van de Aziatische kunst in Nederland.

Noten

¹ *Maandblad der Beeldende Kunsten* 7 (1930), p. 349.

² Het *Bulletin van de Vereniging* had sedert 1929 een vaste plaats in het *Maandblad voor Beeldende Kunsten*. Van der Mandeles Chinese bronzen wijnbeker werd besproken in 6 (1929), pp. 231-232 ; de drievoet in 7 (1930), pp. 349-351; het hoge wijnvat in 8 (1931), pp. 285-288; het lage wijnvat in 11 (1934), pp. 63-64.

³ Cat.tent. *Ausstellung Chinesischer Kunst*, Berlijn (Gesellschaft für Ostasiatische Kunst und der Preussischen Akademie der Künste) 1929, nr. 18.

⁴ *Maandblad voor Beeldende Kunsten* 6 (1929), p. 231.

⁵ Cat.tent. *Catalogue of the International Exhibition of Chinese Art 1935-36*, Londen (Royal Academy of Art) 1935, nrs. 255, 184 en 196.

⁶ *Tentoonstelling Aziatische Kunst (Indië, China, Japan)*, Stedelijk Museum, Amsterdam 1936, nrs. 9 en 5.

⁷ Cat.tent. *Uit de Schatkamers der Oudheid*, Amsterdam (Stedelijk Museum) 1938, nrs. 470, 493-495.

⁸ Cat.tent. *Oosterse Schatten*, Amsterdam (Rijksmuseum) 1954, nrs. 2, 5, 6 en 10.

⁹ Cat.tent. *Mysteries of Ancient China. New Discoveries from the Early Dynasties*, (Jessica Rawson, red.), Londen (British Museum) 1996.